

หอจดหมายเหตุดนตรีล้านนาเจอรัลด์ ไดค์

ศูนย์ความเป็นเลิศด้านดนตรีและนาฏศิลป์ล้านนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

Gerald P. Dyck Ethnomusicology Archive of Lanna Music, Chiang Mai Rajabhat University

<https://www.music.cmru.ac.th/archive>

ข้อมูลสำหรับการอ้างอิง

ไกรศรี นิมมานเหมินท์. (2524). เพลงพื้นบ้านลานนาไทย. *การประชุมวิชาการ เรื่อง เพลงพื้นบ้านลานนาไทย*.

เชียงใหม่: ศูนย์ส่งเสริมและศึกษาวัฒนธรรมลานนาไทย วิทยาลัยครูเชียงใหม่.

โครงการเผยแพร่เอกสารโบราณดนตรีล้านนา

โดย ศูนย์ความเป็นเลิศด้านดนตรีและนาฏศิลป์ล้านนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

เพลงพื้นบ้านลานนาไทย

โดย

โกรศรี นิมมานเหมินท์

ในต้นปีพ.ศ. 2503 สมาคมคนคว่าแห่งพม่าจะฉลองการก่อตั้งซึ่งมีอายุครบ 50 ปีบริบูรณ์ จึงได้ส่งคำเชื้อเชิญมายังสยามสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์ที่กรุงเทพฯ ให้ส่งผู้แทนไปร่วมในสุวรรณสมโภช ครั้งนี้ด้วย ผู้แทนของสยามสมาคมที่ไปร่างกรุงเทพฯ ครั้งนั้นมี พระยาอนุমানราชชน อาจารย์ชจร สุขพานิช อาจารย์คอนราด คิงส์ฮิลล์ และข้าพเจ้า ในการไปร่วมฉลองครั้งนี้ ข้าพเจ้ามีโชคที่ได้มีโอกาสไปชม การแสดงฟ้อนรำเพลงและดนตรีของพม่า ซึ่งมีนางเอกชื่อว่า นางเมื่อยะแสง "ผู้กลับมาจากอยุธยา" เมื่อได้ ฟังเพลงและดนตรีและชมการฟ้อนรำหลายตอน ก็พอจะจับเค้าเสียงและท่าทางได้ว่า เพลงและการฟ้อนรำ เหล่านั้นต้องมีพื้นเพเดิมมาจากประเทศไทยเป็นแน่ แม้นางเมื่อยะแสงเอง ซึ่งได้เข้าไปศึกษาศิลปไทยจาก กรมศิลปากรและฟังเกินทางกลับ ก็ได้เอาเพลงไทยเดิมกลับมาด้วย เพราะชาวพม่านิยมเพลงไทยโบราณ ถือว่าเป็นเพลงชั้น "คลาสสิก" ของเขา ดังนั้น ข้าพเจ้าจึงได้ตั้งใจว่าหากมีโอกาสกลับไปเยี่ยมประเทศ พม่าอีกครั้ง ก็จะได้มีโอกาสอัดเทปเพลงอยุธยาและเชียงใหม่ ซึ่งได้นำไปเผยแพร่โดยเชลยศึกชาวไทย อยุธยาและเชียงใหม่ในสมัย 300 ปีเศษมาแล้ว มาให้คนไทยฟัง

ในการไปย่างกุ้งครั้งแรกนั้น เพื่อนชาวพม่าได้มอบหนังสือเกี่ยวกับละครของพม่า (Burmese Drama) ซึ่งแต่งโดยหมองพินออง หมายอมรับว่าเขาได้ทั้งโขนทั้งละครเรื่องซาดกไปจากอยุธยา แล้วก็ ได้กวาดตอนเอาศิลปินนักฟ้อนรำ นักร้อง และนักดนตรีไทยไปไว้ยังเมืองพม่าด้วยเป็นจำนวนมาก เมื่อเสียบ กุ้งให้แกพม่า ชาวพม่าได้รับศิลปวัฒนธรรมของไทยเข้าไปรวมเป็นของพม่าเองอย่างมากจนกลมกลืนกับ ของเดิมของเขาไป

เมื่อข้าพเจ้าไปเยี่ยมประเทศพม่าครั้งที่สอง ในฐานะ เป็นแขกของคณะกรรมการคนคว่า ประวัติศาสตร์พม่า เมื่อพ.ศ. 2504 คราวนี้ได้มีโอกาสอัดเทปเอาบรรดาเพลงดนตรีที่ชาวพม่าบอกว่า เก่าแก่ครั้งอยุธยาเป็นราชธานีเมื่อกลับมาถึงประเทศไทยแล้ว ได้นำเทปที่อัดแล้วไปมอบให้แก่คุณชิต อยู่อธิ อธิบดีกรมศิลปากร ผู้ซึ่งสนใจในเพลงที่อัดมานั้นมาก และบอกแก่ข้าพเจ้าว่าจะได้นำไปอัดที่กรมศิลปากร คราวนั้น ข้าพเจ้าไปเปิดฟังและค้นคว่ากันต่อไป เพราะเพลงและดนตรีที่อัดมานั้น แม้จะไม่เหมือนเพลงไทยเดิมที่ตกค้างมา จนถึงปัจจุบันนี้ แต่ก็ยังพอจับเค้าได้ว่าเป็นเพลงไทยอยู่ ผู้ร้องเพลงให้ข้าพเจ้าอัดมานั้นคงจะสืบเชื้อสายมาจาก ศิลปินเก่าแก่สมัยอยุธยา และในปัจจุบันสืบภาษาไทย และได้ถูกกลืนไปเป็นคนพม่าไปจนหมดสิ้นแล้ว น่าเสียดายที่เทป้วนที่นำกลับมาอัดนั้น ได้ถูกไฟไหม้ไปหมดสิ้นคราวพิพธิภัยที่สถานทูตกรุงเทพฯ ถูกไฟไหม้

นอกจากการฟ้อนรำ เพลง และดนตรีแล้ว พม่าได้กวาดตอนเอาศิลปิน ข่างฝีมือ และผู้เชี่ยวชาญ ในการผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆไปจากอยุธยาและเชียงใหม่ เช่น ข่างทำเครื่องเงินจากเชียงใหม่ เป็นต้น ซึ่งในปัจจุบันนี้เขาได้ถูกกลืนกลายเป็นคนพม่าไปหมดแล้ว และอาศัยอยู่ใกล้ ๆ เมืองพุกาม ไม่เป็น

ที่น่าสงสัยเลยว่า เมื่อพม่าได้มาเห็นความเจริญและวัฒนธรรมอันสูงของทั้งอยุธยาและของ เชียงใหม่ ก็ยอม มีความอิจฉาและต้องการกวาดต้อนเอาไปประดับบุญญาภิหารของกษัตริย์ของเขา ด้วยเหตุนี้ศิลปะแต่ละครั้ง สมัยราชวงศ์เม็งรายลงมา ซึ่งได้รับต่อมาจากสุโขทัยอีกทอดหนึ่ง ก็เกือบจะหายสาบสูญไปจากเชียงใหม่แล้ว แต่เขาไปอยู่ในพม่า ในที่สุดก็กลายเป็นศิลปะของพม่าไป

ข้าพเจ้าเขียนมาถึงตอนนี้ก็เพื่อจะให้ท่านผู้อ่านได้ลองวาคภาพคู่สภาพของลานนาไทยในสมัยถูก พม่าเข้ามาปราบจนพ่ายแพ้ตกเป็นเมืองขึ้นของเขา บรรดาชนชั้น elite ไม่ว่าจะเป็นนักปกครอง ช่างฝีมือ ศิลปิน กวี ปราชญ์ในวิชาต่าง ๆ รวมทั้งพระภิกษุสงฆ์ที่มีความรู้สูง ยอมถูกกวาดต้อนไปไว้ที่เมืองพม่า จนหมดสิ้น ไปรคอ่านเรื่องมั่งทรงราชเชียงใหม ซึ่งยืนยันเรื่องการกวาดต้อนชาวเชียงใหม่ไปในครั้งนั้น

ด้วยเหตุนี้เมื่อพระเจ้ากาวิละได้ยกมาบุกเมืองขึ้นมาจากโดยร่วมมือกับพระมหากษัตริย์ที่กรุงเทพฯ เชียงใหม่ ประมาณ 200 ปีมาแล้วนั้น ในตอนนั้นมีสภาพเป็นเมืองร้างร้างโรย สิ่งที่ดีงามเช่น ศิลปวัฒนธรรม อันสูงส่งต่าง ๆ ได้หายสาบสูญไป เมื่อพระเจ้ากาวิละได้ไปกวาดต้อนเอาชาวไทยลื้อ ไทยเขิน และไทยใหญ่ ลงมาไว้ในเมืองเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง ชาวไทยที่เข้ามาอยู่ใหม่มีวัฒนธรรมต่ำกว่าชาวลานนาไทยเดิมที่ถูกต้อนไปเป็นข้าของพม่า ดังนั้น เราจะเห็นได้ชัดในการเสื่อมโทรมที่เกิดขึ้นแก่ลานนาไทยในสมัยฟื้นฟูใหม่ ปราชญ์ศิลปินต่าง ๆ มีเหลืออยู่น้อย สิ่งของที่มีลึกลับลึกลับ ล้วนแต่มีฝีมือหายขาดในนาครุฑของเดิม แมแต่พระพุทธรูปก็มีฝีมือช่างหย่อนลงไป การฟ้อนรำ การละเล่น การดนตรีและเพลงต่าง ๆ ของเดิมในสมัยที่ลานนาไทยยังมีกษัตริย์ของตนเองได้หายสาบสูญไปหมด กลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมของพม่า ผู้ที่กวาดต้อนเข้ามาใหม่ได้นำเอาดนตรีและเพลงตามแบบฉบับเดิมของเขาเข้ามาให้แก่ชาวลานนาไทยที่ยังตกค้างอยู่ ซึ่งไม่ถือว่าเป็นชนชั้น elite ในที่สุดทั้งของไทยบวกกับของเก่าที่ตกค้างมาบ้างแต่โบราณ จึงมารวมกันเข้า เป็นเพลงและดนตรีของลานนาไทยในสมัยปัจจุบันนี้

เพลงพื้นบ้านของลานนาไทยในปัจจุบัน เป็นเพลงทำนองง่าย ๆ ลื่น ๆ เรียกกันว่า ซอ ซึ่งใช้ศิลปินชายและหญิงที่เรียกว่าช่างซอ ฉลัดกันร้องคนละคราวเข้ากับเสียงเครื่องดนตรี มีปี่ ซึ่ง และซอ ล้อ ซอนี้ยังคงมีตกค้างเหลืออยู่ และกำลังจะถูกเพลงไทยสมัยใหม่เช่นเพลงลูกทุ่ง กับเพลงสากล กำลังคืบหน้า เข้ามามากขึ้น ซอในปัจจุบันนี้ถ้าหากจะเปิดแผ่นเสียงเก่า ๆ ฟัง แล้วนำมาเปรียบเทียบ จะได้ทราบว่าของ เดิมมีลีลาการร้องอย่างซ่าง ๆ นุ่มนวล แต่ซอสมัยใหม่มีจังหวะกระโดด รวดเร็ว กลาย ๆ จะเป็นเพลง ประเภทร็อค หรือแจ๊ส

ข้าพเจ้าได้เริ่มอัดเทปซอเชียงใหม่ในสมัยปีพ.ศ. 2509 โดยมีนายตากำ จัยวิภา ศิลปิน ตาบอดเป็นผู้ขอและคิดพิณเข้ากับเสียงซอ ได้พยายามแจกแก่ขอต่าง ๆ ปรากฏว่ามีอยู่ทั้งหมดเพียง 7 ทำนอง หรือระบำคังต่อไปนี้ .-

1. ซอเชียงใหม่กลายชาวมุ
2. ซอเชียงใหม่กลายชาวมุ
3. ซอเงี้ยวลา
4. ซอเพลงพม่า

5. ขอเพลงอ้อ
6. ขอสายหลังเคย
7. ขอเพลงลองน่าน

ทางฝ่ายจังหวัดน่าน นอกจากจะมีทั้ง 7 ท่านองตามที่ได้อีกแล้วมาข้างบนนี้แล้ว ปรากฏว่ามี
ท่านองที่ผิดแปลก ไปอีก ท่านองคือ

1. ขอปิ่นฝ้าย
2. ขอลับแลลองน่าน
3. ขอคาคเมืองน่าน

นอกจากขอทั้ง 10 ท่านอง คือ รวมทั้งขอของเชียงใหม่และน่านเข้าด้วยกันแล้ว ไม่ปรากฏว่า
มีขออื่นใดอีกนอกขออื่น ซึ่งแต่งในสมัยพระราชชายาเจ้าดารารัศมี ประมาณ 60 ปีเศษมานี้เอง กับเพลง
กล่อมเด็กท่านองง่าย ๆ และสั้นอีกไม่กี่เพลง